

} { SDA
Olympiáda
kritického
myslenia

Riešenia úloh

krajské kolo 23/24

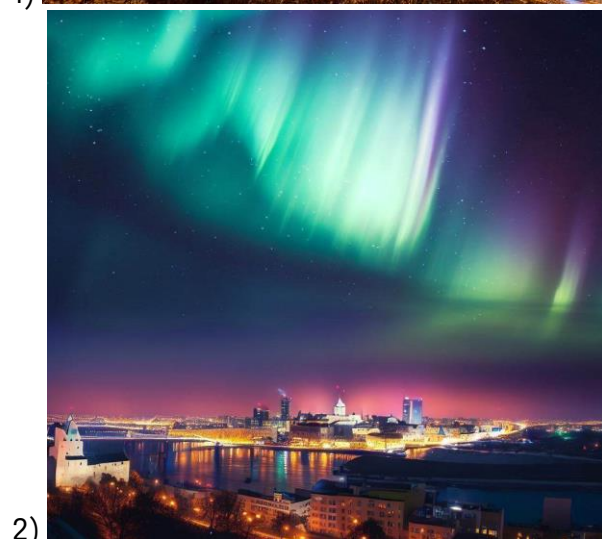
Obsah

Over obrázok.....	3
Over rebríček.....	5
Over článok.....	8
Porovnaj ideologické pozície organizácie.....	11
Over historický článok.....	13
Over tweet.....	17
Over TikTok video.....	20
Over text pesničky.....	23
Nájdí zdroj správy.....	26
Interpretácia grafu - PISA.....	28
Interpretácia grafu - DEKK.....	31
Korelácia a kauzalita.....	33
Interpretácia prieskumu.....	36
Argumentačné chyby v texte.....	41
Vedecké pojmy.....	43
Argumentácia s influencerom.....	47
Argumentácia so súdnym rozhodnutím.....	50

Over obrázok

Prečítaj si nadpis fiktívneho článku, ktorý je vymyslený pre účely tejto úlohy, a následne odpovedz na otázky:

„Neuveríte, ako zažiarilo slovenské nebo! Pozrite si fotografie polárnej žiary nad slovenskými mestami z roku 2023.“

A) Ktoré obrázky zachytávajú udalosť, o ktorej sa píše v nadpise?

Správna odpoveď:

- a) 1
- b) ~~2~~
- c) ~~3~~
- d) ~~Ani jeden~~
- e) ~~Udalosť sa nikdy neudiala~~

B) Zdôvodni svoj výber

Správna odpoveď

Obrázok 1 je autentická fotografia skutočnej udalosti (polárna žiara nad Prešovom), ktorá bola uverejnená na médiu Korzár 5. novembra 2023.

Obrázok 2 je vygenerovaný umelou inteligenciou, má zobrazovať polárnu žiaru nad Bratislavou, avšak táto udalosť sa nikdy neudiala.

Obrázok 3 je síce skutočný, ale pochádza z Islandu z roku 2017, takže je vytrhnutý z kontextu.

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré správne určili pôvod všetkých troch fotografií. Dokázali identifikovať skutočnú fotografiu a jej zdroj.

2 body získali odpovede, ktoré identifikovali pôvod aspoň dvoch obrázkov.

1 bod získali odpovede, ktoré dokázali určiť len jeden z obrázkov a k ostatným sa nevyjadrili.

0 bodov získali vyslovene nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Vysvetlenie:

Obrázky si súťažiaci mohli overiť skrz aplikácie ako Google Search Images, Google Lens alebo TinEye. Keď im vyhľadávanie nenašlo vizuálne zhody, dalo sa predpokladať, že obrázok je vygenerovaný AI. V takom prípade sa mohli súťažiaci zamerať na detaily (budovy, okná), ktoré v obrázku 2 sú nedokonalé.

Zdroje:

[Korzár](#)
[Icelandmag](#)
[Bing Image Creator](#)

Over rebríček

Prečítaj si článok a následne odpovedz na otázky:

Toto sú európske mestá s najlepším nočným životom. Takéto umiestnenie Bratislavy nikto nečakal

A) Uved' link na zdroj dát, na ktorý sa článok odvoláva:

Správna odpoveď

<https://www.olbg.com/blogs/european-cities-most-casinos>

Vysvetlenie:

Link je uvedený priamo v prvej vete článku.

B) Ktoré tvrdenie najlepšie vystihuje tento zdroj?

Správna odpoveď

- a) Ide o vedeckú štúdiu s jasnou metodológiou
- b) Ide o článok zo seriózneho média
- c) Ide o dezinformáciu
- d) Ani jedna odpoveď nie je správna**

Vysvetlenie:

Napriek tomu, že v článku sa uvádza, že rebríček zostavili „výskumníci“, nejde o žiadnu akademickú štúdiu. V skutočnosti rebríček zostavil web OLBG, ktorý sa zameriava na stávkovanie v športe. Takže odpovede a) ani b) nie sú správne. Avšak taktiež nie je pravda, že by celý rebríček bol dezinformácia. Autori rebríčku jasne uvádzajú zdroje dát aj metodológiu, akou rebríček zostavovali. Tým pádom ani jedna z vyššie uvedených odpovedí nie je správna, v skutočnosti ide o jednoduchý zábavno-popularizačný rebríček.

C) Článok uverejnilo médium Refresher. Ako môžeme klasifikovať toto médium?

Správna odpoveď:

- a) Seriózne médium**
- b) Bulvárne médium**
- c) Alternatívne médium
- d) Konšpiračné médium

Vysvetlenie:

V tejto otázke sme uznali dve správne odpovede – seriózne aj bulvárne médium. Dôvodom je, že hranice medzi týmito kategóriami nie sú úplne jednoznačné. Toto médium sedí niekde na pomedzí, keďže možno nájsť charakteristiky bulvárnej aj serióznejšej žurnalistiky. Hlbšie vysvetlenie týchto znakov nájdete nižšie:

D) Zdôvodni svoju odpoveď. Opieraj sa o príklady priamo z článku:

Správna odpoveď:

Kvalitné odpovede sa sústredili na formálne znaky dôveryhodnosti média aj konkrétneho článku, s cieľom zdôvodniť svoju voľbu. Mohli sa zamerať na nasledujúce prvky:

Článok:

- **Autor** – V článku je uvedené meno „Samuel Valent“, čo je pozitívne. Avšak k autorovi nie sú ponúknuté dodatočné informácie (napr. vzdelanie, predošlá kariéra, tematické zameranie)
- **Zdroje** – sú transparentne uvedené v článku, nie len primárny zdroj OLBG, ale dokonca aj denník Pravda, ktorý poukázal na tento rebríček ako prvý
- **Jazyk a štýl** – nadpis je príklad tzv. „clickbait“, apeluje na zvedavosť čitateľa („Takéto umiestnenie Bratislavy nikto nečakal“), čo je typický prvok hlavne bulvárnych médií

Médium celkovo:

- **Etický kódex** – uvádzajú na stránke svoj rozsiahly [etický kódex](#), čo je znakom dôveryhodného média
- **Redakcia** – Majú jasnú [redakčnú štruktúru](#)
- **Financovanie** – niektoré ich články sa nachádzajú za tzv. „[paywall](#)“, takže za niektorý typ obsahu platia aj samotní čitatelia. Taktiež čerpajú financie z prenájmu [reklamného priestoru](#).
- **Obsahové zameranie** – médium sa zaoberá skôr lifestyle témami, čo je bližšie bulváru. Zväčša neprinášajú hlbšiu investigatívnu žurnalistiku, čo by malo byť úlohou seriózných médií.
- **Externé overenie** – Nenachádzajú sa na stránke Konšpiratori.sk

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré dokázali poukázať na všetky alebo takmer všetky formálne znaky dôveryhodnosti tohto média a podložili to konkrétnymi príkladmi z článku. Avšak takéto odpovede dokázali zohľadniť aj to, že médium leží na pomedzí seriózneho a bulvárneho média, a poukázali aj na isté znaky bulváru. Tieto odpovede boli kvalitne vysvetlené a zrozumiteľné.

2 body získali odpovede, ktoré síce poukázali na väčšinu formálnych znakov dôveryhodnosti tohto média, avšak nedokázali buď 1) podložiť svoje tvrdenia konkrétnymi príkladmi, alebo 2) zohľadniť aj to, že médium napĺňa niektoré prvky bulváru.

1 bod získali odpovede, ktoré sa stručne venovali len zopár formálnym znakom média, bez hlbšieho vysvetlenia alebo bez konkrétnych príkladov.

0 bodov získali fakticky nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Over článok

Prečítaj si nasledujúci článok a odpovedz na otázky:

Pápež František POD PALBOU: OTVORENÝ LIST pontifikovi vyjadruje ZDESENIE

A) Ktorá z možností najlepšie vystihuje vlastnosti titulku?

Správna odpoveď

- a) Je objektívny, neutrálny a informatívny
- b) Je citovo zafarbený, jeho cieľom je predovšetkým zaujať čitateľa**
- c) Titulok je klamlivý a absolútne nekorešponduje s obsahom článku

Vysvetlenie:

Titulok článku je typický príklad tzv. clickbait. Používa slová ako „zdesenie“ či slovné spojenia „pod palbou“, ktoré implikujú silnú emóciu, ktorá prirodzene láka ľudí otvoriť si článok a zároveň lákajú čitateľa prečítať si viac, keďže z titulku nie sú jasné detaily. Titulok však neuvádza klamlivé informácie a obsah textu korešponduje s titulkom. Preto odpoveď C nemôže byť považovaná za správnu. Odpoveď A je nesprávna, keďže článok používa emocionálne zafarbený jazyk, ktorý jasne naznačuje svoju pozíciu.

B) O aký typ obrázku sa jedná?

Správna odpoveď

- a) Skutoční a sedí ku kontextu článku
- b) Skutočný, ale vytrhnutý z kontextu
- c) Fotomontáž
- d) Vygenerovaný umelou inteligenciou**

Vysvetlenie:

Obrázok je vygenerovaný umelou inteligenciou. Keďže ide o relatívne známu AI generovanú fotografiu, súťažiaci to mohli zistiť zadaním kľúčových slov do prehliadača Google, ako napríklad „pope LGBTQ flag“ alebo skrz Google Lens. Následne sa zobrazí niekoľko článkov, ktoré potvrdzujú, že ide o AI generovanú fotografiu.

C) Spĺňa médium, na ktorom sa článok nachádza, formálne znaky dôveryhodných a serióznych médií?

Správna odpoveď

- a) ~~Skôr áno~~
- b) Skôr nie

D) Zdôvodni svoju odpoveď

Správna odpoveď

Toto médium je možno považovať za skôr nedôveryhodný zdroj informácií. Síce spĺňa niektoré formálne znaky dôveryhodnosti, veľa znakov avšak nespĺňa. V otázkach vyššie boli súťažiaci navádzaní k tomu, aby si všimli manipulatívny **jazyk apelujúci na emócie a clickbait nadpis**, ako aj netransparentne uvedenú **fotografiu vygenerovanú AI**. Keďže tieto znaky už mohli súťažiaci zhodnotiť v predošlých otázkach, v tejto sa mohli zamerať na nasledujúce znaky:

Chýbajúce znaky dôveryhodných médií:

- **Etický kódex** - Stránka nemá zverejnený etický kódex. Použitím Google je možné nájsť „kódex blogera“ ten sa však nevzťahuje na redakciu ako takú a nemá formu ani obsah tradičných etických kódexov.
- **Vyvážené spravodajstvo** - Médium nedáva priestor obom stranám názorového spektra, výlučne podporuje jednu stranu.
- **Vlastnícka štruktúra a financovanie** - Hlavný denník nemá transparentne uvedeného jasného vlastníka ani spôsob financovania.
- **Oddelenie spravodajstva a sekcie s komentármi** - Médium často mieša objektívne správy s komentármi a blogmi.
- **Napojenie na politickú stranu** - Publikuje obsah, ktorý šíri prokremelskú propagandu, konšpiračné teórie a médium má preukázané napojenie na politickú stranu Národná koalícia.
- **Na zozname Konšpirátori.sk** - Médium je uvedené aj na stránke Konšpirátori.sk, ktorá sa venuje analyzovaniu a hodnoteniu médií. Stránka uvádza odborný **posudok** obsahujúci niekoľko dôvodov, kvôli ktorým je Hlavný denník zaradený medzi stránky so sporným obsahom. Napríklad, konšpirátori.sk uvádza, že počas pandémie,...

Správna odpoveď (pokračovanie)

...Hlavný denník tvrdil, že koronavírus je biologická zbraň, ktorá má vážny vplyv na žltú rasu. Navyše, tento portál bol počas roku 2022 zablokovaný Národným bezpečnostným úradom pre šírenie ruskej propagandy.

Treba však podotknúť, že médium spĺňa aj niektoré základné formálne znaky dôveryhodných médií. Napríklad:

- **Uvádza členov redakcie a autorov článkov** – redakcia je relatívne malá a nedajú sa o autoroch dohľadať dodatočné informácie, ale technicky sú tam uvedení.
- **Formálne delí spravodajstvo od komentárov** – má vytvorenú sekciu „Názory“, aj keď ich ideologická pozícia je viditeľná aj zo „spravodajstva“

Hodnotenie:

3 body získala odpoveď, ktorá sa dokázala kvalitne analyticky vyjadriť k týmto trom oblastiam:

- Boli vysvetlené aspoň tri formálne znaky, ktoré naznačujú, že médium nemusí byť dôveryhodné
- Odpoveď uvádza, že médium je zahrnuté na zozname Konšpiratori.sk, spomína špecifické dôvody zaradenia na zoznam a uvádza link na posudok
- Napriek tomu odpoveď obsahuje zmienku o tom, že niektoré formálne znaky dôveryhodnosti sú technicky splnené (redakcia, autor, zdroje...)

Odpoveď získala dva body ak sa kvalitne vyjadrila aspoň k dvom z vyššie uvedených kritérií/oblastí. Dva body tiež mohli získať odpovede, ktoré sa vyjadrili ku všetkým trom oblastiam, ale odpovede boli príliš krátke alebo nedostatočne analytické.

Odpoveď získala 1 bod ak sa kvalitne vyjadrila len k jednému z troch vyššie uvedených kritérií. Alternatívne, 1 bod získali aj odpovede, ktoré síce pokryli viac oblastí, ale boli veľmi stručné, analyticky plytké alebo nekonzistentné.

0 bodov získali odpovede, ktoré neodpovedali priamo na otázku v zadaní, obsahovali vyslovene fakticky nesprávne informácie alebo plagiátorstvo.

Porovnaj ideologické pozície organizácie

Prečítaj si nasledujúci článok:

Pochybné čísla Oxfam o nerovnosti príjmov

A) O aký žánr ide?

Správna odpoveď:

- a) ~~Správa~~
- b) ~~Komentár~~
- c) **Blog**
- d) ~~Reportáž~~

Vysvetlenie:

Ide o blog inštitútu INESS – je to uvedené priamo nad nadpisom článku. Je to dôležité, lebo to znamená, že nejde o text vyprodukovaný zamestnancom daného média. Web média v tomto prípade slúži len ako platforma.

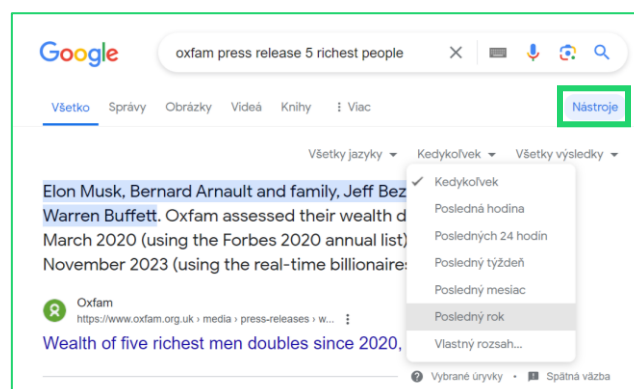
B) Nájdi tlačovú správu Oxfam, na ktorú sa článok odkazuje:

Správna odpoveď:

<https://www.oxfam.org.uk/media/press-releases/wealth-of-five-richest-men-doubles-since-2020-as-wealth-of-five-billion-people-falls/>

Vysvetlenie:

Keďže v blogu nie je uvedený priamy link na tlačovú správu Oxfam, bolo potrebné vyhľadať tento link na základe kontextu. Do vyhľadávачa stačilo zadať kľúčové slová ako „Oxfam“, „press release“ alebo „5 richest people“, a následne nastaviť nástroje vyhľadávania tak, aby sa vám zobrazili len články, ktoré boli publikované v tomto roku.

C) Priradi ideologickú pozíciu k jednotlivým organizáciám:

Správna odpoveď:

INESS – ekonomická pravica

Oxfam – ekonomická ľavica

Vysvetlenie:

Veľa organizácií, ktoré uverejňujú obsah vo verejnom priestore, majú východiskové ideologické pozície. To je, samozrejme, úplne v poriadku, ale je užitočné vedieť tieto pozície zistiť. Slovenský think-tank INESS združuje skôr pravicovo zmýšľajúcich ľudí, ich výstupy skôr obhajujú voľnotrhové mechanizmy a zdôrazňujú cenu fungovania štátu. Medzinárodná organizácia Oxfam sa skôr sústreďuje na humanitárnu a charitatívnu činnosť s cieľom odstránenia globálnej chudoby. Táto organizácia zas často poukazuje na nespravodlivosť voľného trhu a vznikajúce nerovnosti v bohatstve. Obe organizácie sú legitímne a produkujú kvalitný obsah, aj keď medzi ich výstupmi vzniká prirodzený rozpor.

Over historický článok

Prečítaj si nasledujúci archívny článok:

A) Na ktorú demonstráciu referuje úryvok článku?

Správna odpoveď'

Na demonstráciu z dňa **17. 11. 1989** v **Prahe**

Vysvetlenie:

Článok poskytuje mnoho indícií ohľadom dátumu demonstrácie. Spomína, že demonstrácia bola piatková a diala sa vo večerných hodinách. Najdôležitejšou stopou je však prípad Martina Šmída. Súťažiaci mohli, napríklad, zadať do internetového vyhľadávača slovné spojenie "Martin Šmíd demonstrácia" a dostali by sa okamžite k správnej odpovedi. Následne si mohli overiť, že 17.11.1989 bol skutočne piatok, čo iba potvrdzuje správnu odpoveď. Lokalita sa spomína priamo v texte, a to na viacerých miestach: "došlo v Praze", "prijeli do Prahy", a pod.

Cieľom úlohy je ujasniť historické okolnosti článku, bez ktorých je iba ťažko možné správne odpovedať na nasledujúce tri otázky, ktoré všetky sa zakladajú na fakte, že ide o totalitný režim v Československu.

B) Z akého zdroju primárne čerpá informácie vyššie uvedený článok?

Správna odpoveď

ČTK – Československá tisková kancelár

Vysvetlenie:

Zdroj sa nachádza v zátvorke a to hneď za lokalitou “PRAHA” v prvej vete článku. Článok neskôr spomína aj agentúru AFP, avšak táto nie je zdrojom článku. Naopak, je objektom kritiky článku, je označená za západnú šíriteľku dezinformácii.

Je dôležité trvať na detailoch: správna odpoveď nie je Česká tisková kancelár, ale Československá tisková kancelár. Jedná sa o úplne iný typ média, to prvé verejnoprávne a dôveryhodné, to druhé štátne a nedôveryhodné. Česká tisková kancelár vznikla až rozhodnutím o rozdelení republiky v roku 1992.

C) Aký typ média je tento zdroj?

Správna odpoveď

- a) ~~Súkromné médium~~
- b) ~~Verejnoprávne médium~~
- c) **Štátne médium**

Vysvetlenie:

Je dôležité uvedomiť si historické okolnosti – predsa len, analyzujeme historický článok. V roku 1989, pod kompletnou kontrolou KSČ, v prostredí totalitného režimu a s jednoznačnými znakmi propagandy (viď. ďalšia otázka), nemôžeme hovoriť o verejnoprávnom, ale ani o súkromnom médiu. ČTK sa postupne mení na verejnoprávne médium až po roku 1989.

Medzi znaky propagandy patria aj nasledujúce stratégie:

- Štýl, ktorý apeluje na emócie
- Démonizácia a očierňovanie protivníkov
- Tvrdenia o hrozbe a vplyvoch zo zahraničia
- Nerealistické sľuby
- Vytváranie pocitu naliehavosti

D) Nájdí, či sa niektoré z týchto znakov nachádzajú v článku. Svoju odpoveď podlož príkladmi priamo z textu. Zameraj sa na max. tri prvky propagandy.

Správna odpoveď

Správna odpoveď identifikovala tri znaky propagandy, ktoré sa v texte nachádzajú (štýl, ktorý apeluje na emócie; očierňovanie protivníkov; tvrdenia o hrozbe a vplyvoch zo zahraničia) a ďalej ignorovala znaky, ktoré sa v texte nenachádzajú (nerealistické sľuby; vytváranie pocitu naliehavosti). Ku každému z daných troch znakov stručne uviedla príklad z textu. Uznávaných bolo viac možných príkladov, nakoľko v texte sa nachádza viac ako jeden príklad k jednému znaku. Možnú správnu odpoveď uvádzame nižšie:

- Štýl, ktorý apeluje na emócie - informovanie o krviprelievaní na manifestácii
- Očierňovanie protivníkov - ich označovanie za protispoločenské osoby
- Tvrdenia o hrozbe a vplyvoch zo zahraničia - tvrdenie, že manifestácia bola pripravená zo zahraničia

Hodnotenie:

3 body získala odpoveď, ktorá správne identifikovala tri znaky propagandy a spomenula ku každému jednému z nich príklad, ktorý sa nachádza v texte.

2 body získala odpoveď, ktorá správne identifikovala dva znaky propagandy a uviedla ku každému znaku príklad z textu. Alternatívne, odpoveď získala dva body ak správne identifikovala tri znaky propagandy, ale uviedla nesprávne príklady.

1 bod získala odpoveď, ktorá správne identifikovala iba jeden znak a uviedla relevantný príklad, prípadne ak identifikovala dva znaky, ale s nesprávnymi príkladmi.

Odpoveď nezískala žiadne body, ak boli uvedené nesprávne znaky a nesprávne či nerelevantné príklady.

E) Označ správnu možnosť ohľadom tvrdenia, že smrť Martina Šmída je "zámerne šírená dezinformácia, ktorá nezodpovedá skutočnosti".

Správna odpoveď

- a) ~~Rudé Právo správne kvalifikuje informácie o smrti Martina Šmída za dezinformáciu~~
- b) Nie je isté, či správy o smrti Martina Šmída boli dezinformácie**
- c) ~~Správy o smrti Martina Šmída boli dezinformácie, ale neboli zámerne šírené~~
- d) ~~Západné médiá správne informovali o smrti Martina Šmída~~

Vysvetlenie:

Z verejne dostupných zdrojov je jasné, že Martin Šmíd nezomrel. Pripomeňme si však definíciu dezinformácie: úmyselne šírená/vytvorená falošná informácia. Je tu teda rozdiel oproti misinformácii, ktorá nie je úmyselne šírená či vytvorená.

Odpoveď C teda nedáva zmysel. Faktom je, že informácia o smrti Martina Šmída sa po 17.11. šírila na verejnosti a z dostupných informácií nie je jasné, či tieto informácie boli západnými agentúrami zámerne šírené, vediac, že sú nesprávne. Správna je preto odpoveď B.

Zdroje:

[Pôvodný článok](#)
[História ČTK](#)
[Martin Šmíd](#)

Over tweet

A) Čo vieš zistiť o použitom obrázku?

Správna odpoveď

- a) Je bežné, že sa prezident, ako veliteľ ozbrojených síl, zúčastňuje na zasadnutiach v situačnej miestnosti v uniforme, nejedná sa preto o žiadnu umelú propagáciu
- b) Kritika autorov je oprávnená, jedná sa o cielené propagovanie imidžu súčasného prezidenta v súvislosti so začiatkom kampane
- c) Jedná sa o fotoshop, autor jednoducho vymenil hlavu generála Gradyho za hlavu prezidenta Bidena
- d) Aj napriek tvrdeniam Johna LeFevra je obrázok vygenerovaný umelou inteligenciou, nejedná sa preto o oficiálne propagovanie imidžu prezidenta

Vysvetlenie:

Obrázok je vytvorený umelou inteligenciou. Súťažiaci mohli použiť software Google Lens, alebo hociktorý inernetový vyhľadávač. Vyhľadávať mohli napríklad "Biden situation room image fake". O tomto obrázku informovala aj [agentúra AFP](#).

B) V súvislosti s akou udalosťou boli publikované vyššie uvedené statusy?

Správna odpoveď

V súvislosti s útokom na základňu USA v **Jordánsku** zo dňa **28.1.2024**.

Vysvetlenie:

K tejto informácii sa dá prísť napríklad zistením pôvodu obrázku a otvorením článkov ktoré ho zdieľali. Správna odpoveď sa nachádza aj v článku agentúry AFP zdieľanom v správnej odpovedi predchádzajúcej otázky. O útoku informovali aj slovenské médiá ([napr. tu](#)).

C) Vysvetli, v čom spočíva prirovnanie k určitému "Michaelovi Dukakisovi". Je táto analógia korektná?

Správna odpoveď

V odpovedi sme očakávali 3 elementy - vysvetlenie momentu Michaela Dukakisa, ako sa prirovnanie aplikuje na prezidenta Bidena a či je analógia v tweete korektná.

Michael Dukakis bol prezidentský kandidát, ktorý sa počas kampane vyfotil v tanku, aby si zvýšil kredibilitu ako možný budúci hlavný predstaviteľ ozbrojených síl. Táto kampanová stratégia bola neúspešná, priniesla mu mnoho posmeškov a predpokladá sa, že mala veľký vplyv na výsledok volieb. Republikáni/autori statusu/Trump Jr. obviňujú Bidena z niečoho podobného, a to, že sa snaží touto fotkou zvýšiť vlastnú popularitu. Avšak táto analógia je nesprávna, ide o obrázok vygenerovaný umelou inteligenciou a nie o stratégiu na zvýšenie popularity.

Hodnotenie:

3 body dostali odpovede, v ktorých boli spomenuté a vysvetlené všetky tri elementy.

2 body dostali odpovede, ktoré buď spomenuli len dva elementy spolu s vysvetlením, alebo nedostatočne vysvetlili niektoré z troch elementov, napríklad tak, že spomenuli, že obrázok je vygenerovaný AI, ale napriek tomu považovali analógiu za dôveryhodnú.

1 bod dostali odpovede, ktoré iba väčšinou vysvetlili "tankový moment Michaela Dukakisa" bez hocijakej aplikácie na prípad Joea Bidena či vysvetlenia korektnosti analógie.

0 bodov dostali nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Vysvetlenie:

Táto úloha je príkladom toho, ako pristupovať k reagovaniu na politické statusy a na politické analógie, ktoré sú prítomné v každodennom živote. Vždy sa treba zamyslieť, na akú udalosť sa analógia odkazuje, či sú dané udalosti porovnateľné abstraktne, a či sa aj v konkrétnom prejave správne porovnajú.

Zdroje:

Ústavprava.cz
Politico.com

Over TikTok video

Pozri si nasledujúce video:

A) Text vo videu naráža na to, že Martin M. Šimečka v minulosti nazval Slovákov luzou. Ktoré tvrdenie je nepravdivé?

Správna odpoveď

- a) Martin M. Šimečka použil termín luza na charakterizáciu Slovákov vo všeobecnosti.
- b)–Martin M. Šimečka použil termín luza v diskusii v Denníku N.
- e)–Martin M. Šimečka použil termín luza v komentári v Denníku N.
- d)–Martin M. Šimečka použil termín luza na charakterizáciu niektorých občanov SR.

Vysvetlenie:

Bolo kľúčové zamerať sa na nesprávnu odpoveď. Martin M. Šimečka použil termín „luza“ viackrát, aj v [diskusii](#) Denníka N, aj v [komentári](#) na Denníka N. Z kontextu je jasné, že nemyslel všetkých Slovákov, ale len „lúze ktorú si vyrobili [vládna koalícia alebo strana Smer], aby ich zvolila“. Správna odpoveď je možnosť A.

Išlo o faktickú otázku, cieľom tvorcov súťažného testu nebolo v žiadnom zmysle schvalovať takéto vyjadrovanie na adresu akejkoľvek skupiny ľudí.

B) Je vyššie uvedené video autentické?

Správna odpoveď

- a) **Áno, jedná sa o nemanipulované video z diskusie Denníka N “Ako zachrániť demokraciu”**
- b) ~~Áno, ale rečníkom nie je Martin M. Šimečka~~
- c) ~~Nie, na videu sa skutočne nachádza Martin M. Šimečka, avšak jeho hlas je manipulovaný umelou inteligenciou. Daný citát nikdy nepovedal.~~
- d) ~~Celé video je vygenerované umelou inteligenciou, jedná sa o deepfake.~~

Vysvetlenie:

Áno, video je autenticky otitulovaný zozbier diskusie Denníka N dostupný na Youtube, ale aj na ich [webovej platforme](#).

C) Zhodnot pravdivosť tvrdenia, že “malý slovenský národ nikdy nebojoval” a podlož svoju odpoveď dôkazmi.

Správna odpoveď

Od plne bodovanej otázky sa očakávalo zhodnotenie Šimečkovho tvrdenia ako fakticky nepravdivého, podloženie odpovede historickým príkladom a určitá hĺbka analýzy.

Historický príklad musel reprezentovať násilný boj slovenského národa, najčastejší príklad bolo Slovenské národné povstanie. Okrem faktického zhodnotenia a dôkazu sa vyžadovala aj určitá **hĺbka analýzy**. Plné body nezískali jednovetvové odpovede typu „nie, lebo SNP“. Bolo potrebné minimálne stručné uvedenie relevantnosti použitého príkladu, napríklad: “Slovenský národ bojoval, okrem iného, v Slovenskom národnom povstaní, čiže ozbrojenom povstaní proti Slovenskému štátu a nemeckej okupácii s cieľom porážky fašizmu.”

Oceňované bolo aj uvedenie zdrojov alebo prípadná **kontextualizácia** tvrdenia – že v modernej histórii má Slovenský národ menšie skúsenosti s ozbrojeným konfliktom, hlavne v porovnaní s napr. Ukrajinou.

Vysvetlenie:

Nestačilo všeobecne referovať na abstraktné boje, ako boj za slovenský jazyk, boj proti maďarizácii, a pod. Muselo ísť o ozbrojený konflikt – ak sa pozrieme na tvrdenie Šimečku v kontexte, hovorí o obrane Ukrajiny pred *vojenskou* inváziou. Spomínanie pacifistického odboja je teda nesprávnou reakciou na dané tvrdenie.

Taktiež to musel byť boj slovenského národa, príklady z dôb dávno pred formáciou moderného národa nie sú pre úlohu relevantné – ide najmä o boj protitureckých vojnách, Veľká Morava či Samova ríša. Na druhú stranu, slovenský národ nevznikol

až v roku 1993 – vtedy vznikla samostatná Slovenská republika. Takže ani odpovede, ktoré obmedzili svoju analýzu na toto časové obdobie, neboli správne.

Hodnotenie:

Od plne bodovanej otázky sa očakávalo zhodnotenie Šimečkovho tvrdenia ako fakticky nepravdivého, podloženie odpovede relevantným historickým príkladom a určitá hĺbka analýzy.

2 body získali odpovede, ktoré boli prikrátke a nedostatočne odôvodnené.

1 bod získali odpovede bez vojnového dôkazu a bez požadovanej analytickej hĺbky.

0 bodov získali nesprávne alebo chýbajúce odpovede.

Over text pesničky

Interpret Rytmus vydal pesničku, v ktorej spieva:

*Prečo sa covid z médií vyparil zo dna na deň
V sekunde ho vymenil Zelenskyj, uh-huh, tak to chápem*

A) Zhodnot', aký dojem sa snaží autor textu navodiť. Sú podľa teba takéto tvrdenia opodstatnené? Aký vplyv by mohli mať na spoločnosť?

Správna odpoveď:

Ideálna odpoveď sa mala kriticky pozrieť na úryvok z textu pesničky a rozanalyzovať ho. Znenie otázky vyžadovalo zamerať sa na tieto tri aspekty:

- 1) **Dojem, ktorý sa autor snaží navodiť** – Kvalitná odpoveď dokázala popísať, že autor textu navádza ku konšpiračnému zmýšľaniu. Text zanecháva v čitateľovi (resp. poslucháčovi) dojem, že „vymiznutie“ témy pandémie Covid-19 a následné nahradenie tejto témy vojnou na Ukrajine nie je náhoda, ale je to zámer akejsi tajnej, mocnej skupiny ľudí. Je to pozorovateľné napríklad na satirickom konštatovaní „uh-huh, tak to chápem“.
- 2) **Opodstatnenosť tvrdení** – Kvalitná odpoveď taktiež overila faktickosť tvrdení, že Covid sa z médií vyparil „zo dna na deň“ a „v sekunde“ ho nahradil Zelenskyj. Téma Covidu v médiách v rôznej forme pretrváva dodnes (**príklad**) a stále je politicky živá (**príklad**). Napriek tomu je pravda, že frekvencia tejto témy v médiách je nižšia, a taktiež, pochopiteľne, po vpáde ruských vojsk na územie Ukrajiny výrazne stúpila frekvencia spomínania prezidenta Zelenského. Takže nejde o absolútnu a náhlu zmenu zo sekundy na sekundu, ale o prirodzenú zmenu trendov v mediálnom prostredí, ktoré reaguje na aktuálne dianie.
- 3) **Vplyv na spoločnosť** – V neposlednom rade, kvalitná odpoveď dokázala zhodnotiť, aký vplyv má na spoločnosť šírenie rôznych konšpiračných naratívov skrz populárnu kultúru a influencerov. Umelci a influenceri veľkú moc ovplyvňovať mienku svojich fanúšikov, napríklad práve skrz ich texty. Takáto moc sa dá využiť aj na šírenie pozitívnych správ, napríklad o ľudskej solidarite. Avšak je možné ju použiť aj na šírenie správ, ktoré podkopávajú vieru v inštitúcie alebo podporujú konšpiračné zmýšľanie.

Hodnotenie:

3 body získali odpovede, ktoré sa vyjadrili ku všetkým vyššie uvedeným oblastiam. Takéto odpovede boli logicky konzistentné, analyticky hlboké a štylisticky silné.

2 body získali odpovede, ktoré pokryli dve z vyššie uvedených oblastí s vysokou kvalitou analýzy aj štýlu. Alternatívne, tiež mohli 2 body získať odpovede, ktoré sa síce vyjadrili ku všetkým trom oblastiam, ale boli to krátke odpovede, ktoré nešli do dostatočnej analytickej hĺbky.

1 bod získali odpovede, ktoré sa vynikajúco vyjadrili k jednej z troch vyššie uvedených oblastí, avšak ignorovali zvyšné časti otázky. Alternatívne, 1 bod získali

aj odpovede, ktoré síce pokryli viac oblastí, ale boli veľmi stručné, analyticky plytké alebo nekonzistentné.

0 bodov získali odpovede, ktoré neodpovedali priamo na otázku v zadaní alebo obsahovali vyslovene fakticky nesprávne informácie.

Vysvetlenie:

Cieľom tejto úlohy bolo priviesť súťažiacich k uvedomeniu, že aj umenie môže byť politické a je k nemu potrebné pristupovať kriticky. Cieľom nebolo presvedčať súťažiacich, akých interpretov majú alebo nemajú počúvať. To je, samozrejme, individuálne rozhodnutie každého človeka – dôležité však je, aby sme mali schopnosť všimnúť si, ako aj takéto zdroje vplyvajú na náš svetonázor a spôsob rozmýšľania.

Nasledujúci príspevok reaguje na daný text.

B) Graf, ktorý je v obrázku použitý, pochádza z Google Trends. Čo z grafu vyplýva?

Správna odpoveď:

- a) ~~Že covid sa z médií nevyparil zo dňa na deň~~
- b) ~~Že postupne klesal záujem médií o tému Covidu – menej o tejto téme písali~~
- c) **Že postupne klesal záujem ľudí o tému Covidu – menej si túto tému vyhľadávali v Googli**
- d) ~~Že o tému Covidu rapídne klesol záujem v momente, kedy sa začala riešiť vojna na Ukrajine~~

Vysvetlenie:

Príspevok bol vytvorený s cieľom vyvrátiť tvrdenia z textu pesničky, avšak dáta, ktoré boli na to použité, nie sú úplne relevantné. Interpret v texte totiž hovorí o tom, ako veľa médiá píše o daných témach. Avšak dáta z Google Trends ukazujú to, ako často si jednotliví ľudia vyhľadávali daný pojem na Googli. Tieto dáta neukazujú, koľko médiá o téme reálne píše.

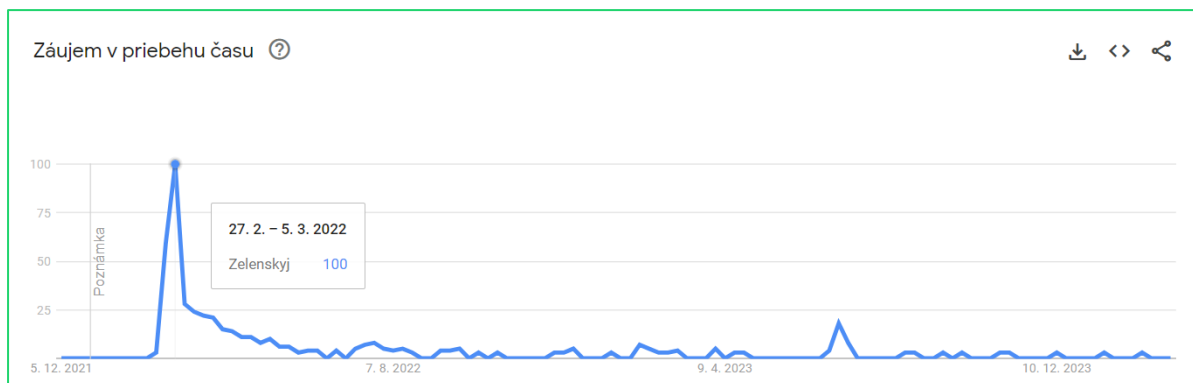
C) Z Google Trends zisti, v ktorom termíne bol na Slovensku najväčší záujem o pojem „Zelenskyj“

Správna odpoveď:

27. 2. – 5. 3. 2022

Vysvetlenie:

Cieľom úlohy bolo, nech si súťažiaci vyskúšajú pracovať s [Google Trends](#). Bolo potrebné si zadať vhodné časové obdobie, krajinu Slovensko a do vyhľadávača zadať pojem Zelenskyj. Následne nám Google Trends poskytne graf, z ktorého evidentne vyplýva, kedy bol najväčší záujem o túto tému.

Zdroj: [FB status Jakub Goda](#)

Nájdí zdroj správy

Prečítaj si článok a následne odpovedz na otázky.

Bratislava, 12. Jún 2015 - Politická scéna na Slovensku sa obohacuje o ďalšiu farbu a výraz s príchodom Strany SIEŤ pred nadchádzajúcimi budúročnými parlamentnými voľbami. Táto politická formácia, vedená svojim zakladateľom a predsedom Ivanom Zuzlom, prezentuje svoj pohľad na politiku ako spojovaciu silu a snahu o prekonávanie deliacich línií v spoločnosti.

Strana SIEŤ sa snaží nájsť spoločné pôdy a spojenie medzi rôznymi politickými prúdmi. Ich moto "Spojme sily pre lepšiu budúcnosť" reflektuje ich úsilie vytvoriť politickú platformu, ktorá bude odzrkadľovať záujmy a hodnoty občanov naprieč politickým spektrom.

Ivan Zuzula, bývalý podnikateľ a aktivista, zdôrazňuje dôležitosť dialógu a spolupráce medzi politickými stranami. Vo svojom vyhlásení povedal: "Máme pred sebou množstvo výziev a problémov, ktoré vyžadujú spoločné riešenia. Strana SIEŤ sa snaží byť mostom medzi odlišnými názorovými skupinami pre dosiahnutie jednoty a pokroku."

Témy, ktorým sa Strana SIEŤ venuje, zahŕňajú udržateľný rozvoj, sociálnu spravodlivosť a podporu lokálnych komunít. Ich program sa zameriava na vytváranie podmienok pre inkluzívny ekonomický rast, ochranu životného prostredia a posilnenie sociálnej súdržnosti.

A) Aká tlačová agentúra uverejnila túto správu?

Správna odpoveď

Žiadna, text je vygenerovaný umelou inteligenciou

Vysvetlenie:

To, že táto tlačová správa je vygenerovaná umelou inteligenciou, je možné zistiť viacerými spôsobmi. Po prvé, pri zadaní kľúčových slov z textu do vyhľadávača Google nie je možné nájsť túto konkrétnu tlačovú správu, čo naznačuje, že nepochádza zo skutočného média. Navyše, v správe sa nachádza niekoľko faktických chýb týkajúcich sa základných informácií o strane. Toto tiež naznačuje, že text pochádza z pochybného zdroja.

Cieľom úlohy je poukázať na to, že AI a najmä ChatGPT, ktorý je momentálne veľmi populárnym nástrojom na vyhľadávanie informácií či generovanie textu, nie je v skutočnosti vždy presný a často uvádza vymyslené informácie. Je preto potrebné byť obozretný pri používaní týchto aplikácií, brať poskytnuté informácie s rezervou a vždy si ich overovať.

Taktiež išlo o to, aby súťažiaci pochopili a dokázali identifikovať text vygenerovaný AI - na prvý pohľad sa síce môže zdať ako dôveryhodná správa, ale faktický obsah textu v detailoch nesedí. Generatívne jazykové modely ako GPT totiž generujú text na základe pravdepodobnosti, t. j. aké slovo najpravdepodobnejšie nasleduje po tom predošlom na základe obrovského množstva textu, na ktorom sa AI učilo.

B) Uved' link na danú správu:

Správna odpoveď

Link neexistuje, text je vygenerovaný umelou inteligenciou

C) Skopíruj vetu zo správy, ktorá obsahuje fakticky nesprávne informácie. (Ak sa takáto veta v správe nenachádza, nechaj políčko prázdne)

Správna odpoveď

„Táto politická formácia, vedená svojím zakladateľom a predsedom Ivanom Zuzlom, prezentuje svoj pohľad na politiku ako spojovaciu silu a snahu o prekonávanie deliacich línií v spoločnosti.“

„Ich moto "Spojme sily pre lepšiu budúcnosť" reflektuje ich úsilie vytvoriť politickú platformu, ktorá bude odzrkadľovať záujmy a hodnoty občanov naprieč politickým spektrom.“

„Ivan Zuzula, bývalý podnikateľ a aktivista, zdôrazňuje dôležitosť dialógu a spolupráce medzi politickými stranami.“

„Vo svojom vyhlásení povedal: "Máme pred sebou množstvo výziev a problémov, ktoré vyžadujú spoločné riešenia. Strana SIEŤ sa snaží byť mostom medzi odlišnými názorovými skupinami pre dosiahnutie jednoty a pokroku."“

Vysvetlenie:

Tvrdenie 1): Zakladateľom strany SIEŤ a predsedom v roku 2015 nebol Ivan Zuzula ale Jaroslav Procházka. Ivan Zuzula sa stal predsedom strany v roku 2017 a stranu premenoval na SKS (Slovenská konzervatívna strana). Táto strana následne zanikla v roku 2022.

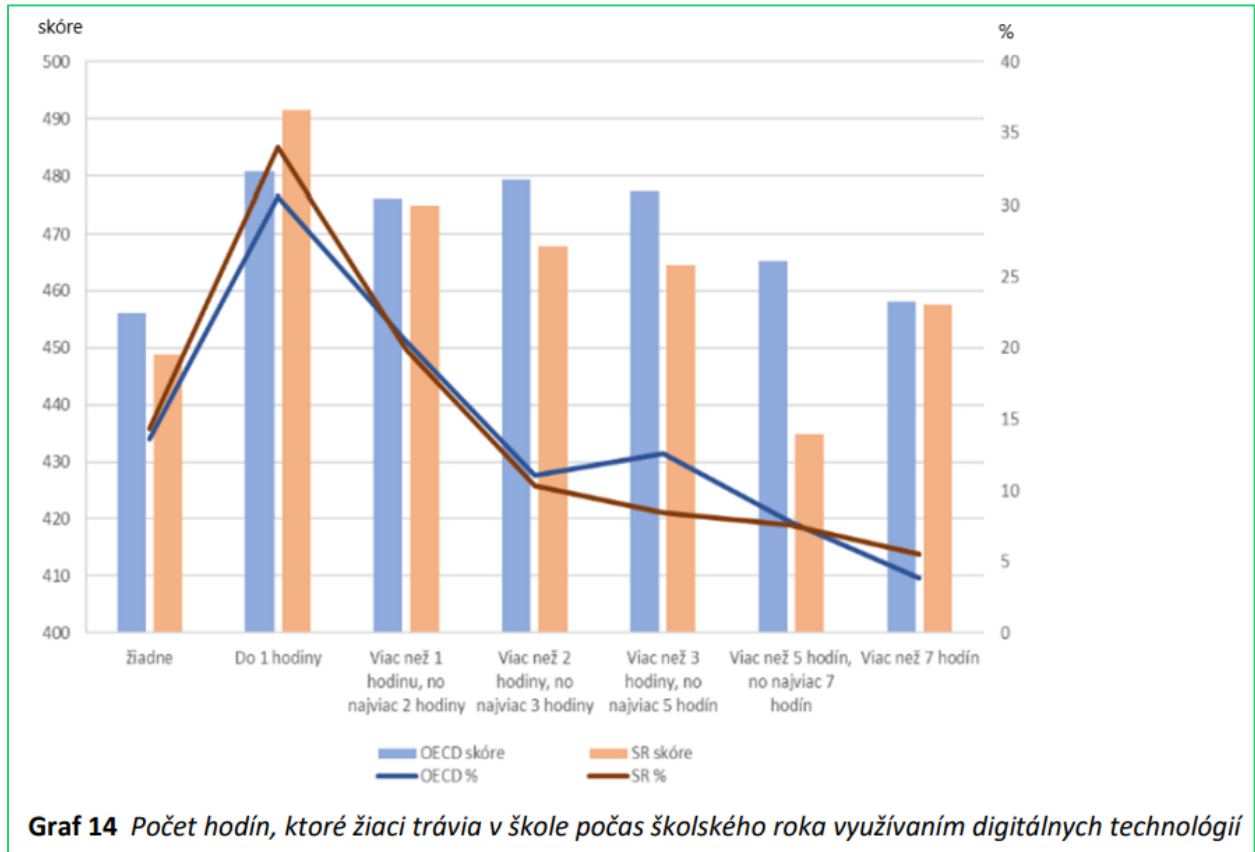
Tvrdenie 2: "Spojme sily pre lepšiu budúcnosť" nebolo motto strany SIEŤ. Ide o slogan vygenerovaný umelou inteligenciou.

Tvrdenie 3: Ivan Zuzula nebol podnikateľ a aktivista, ale meteorológ, klimatológ a vedec, pedagóg a politik.

Tvrdenie 4: Takéto vyhlásenie Ivan Zuzula nikdy neurobil.

Interpretácia grafu - PISA

Nasledujúci graf bol súčasťou správy o testovaní PISA 2022. Konkrétny graf zobrazuje vzťah medzi počtom hodín, ktorí študenti trávajú na digitálnych technológiách, a výsledkoch v matematickom teste.

Cieľ úlohy:

Pri čítaní vyššie uvedeného grafu je potrebné si uvedomiť, že zobrazuje viacero informácií súčasne. Stĺpcový graf hovorí o skóre, ktoré žiaci dosiahli pri rôznych časových úsekoch strávených na digitálnych technológiách. Vďaka legende pod grafom vieme zistiť, že svetlomodré stĺpce reprezentujú priemerné skóre študentov OECD a oranžové hovoria o priemernom skóre slovenských študentov.

Zároveň sa však na grafe nachádzajú aj dve krivky ktoré korešpondujú k stupnici na pravej strane grafu. Krivky hovoria o tom, akú časť (percento) z celkovej vzorky tvorili žiaci, ktorí dosiahli dané skóre. Cieľom úlohy je hlbšie sa zamyslieť nad tým ako správne čítať a interpretovať zložité grafy.

A) Pri akom počte hodín strávených na technológiách dosiahli študenti OECD a Slovenska najvyššie hodnotenie v testovaní

Správna odpoveď

- a) ~~Žiadne~~
- b) **Do 1 hodiny**
- c) ~~Viac než 1 hodinu, ale najviac 2 hodiny~~
- d) ~~Viac než 2 hodiny, ale najviac 3 hodiny~~
- e) ~~Viac než 3 hodiny, ale najviac 5 hodín~~
- f) ~~Viac než 5 hodín, ale najviac 7 hodín~~
- g) ~~Viac než 7 hodín~~

Vysvetlenie:

Modrý stĺpec pri kategórii „Do 1 hodiny“ naznačuje, že študenti OECD dosiahli priemerné skóre približne 480 bodov. Oranžový stĺpec zase napovedá, že slovenskí študenti dosiahli pri tejto hodnote skóre vyše 490. Pri oboch stĺpcoch ide o najvyššie číslo v porovnaní s ostatnými možnosťami. K záveru možno dôjsť jednoduchých vizuálnych pozorovaním, keďže v kategórii „Do 1 hodiny“ sú oba stĺpce najvyššie.

B) Do ktorej kategórie (podľa toho, koľko času trávia na digitálnych technológiách) patrí najmenší podiel študentov?

Správna odpoveď

- a) ~~Žiadne~~
- b) ~~Do 1 hodiny~~
- c) ~~Viac než 1 hodinu, ale najviac 2 hodiny~~
- d) ~~Viac než 2 hodiny, ale najviac 3 hodiny~~
- e) ~~Viac než 3 hodiny, ale najviac 5 hodín~~
- f) ~~Viac než 5 hodín, ale najviac 7 hodín~~
- g) **Viac než 7 hodín**

Vysvetlenie:

Keďže táto otázka sa pýta na proporciu žiakov, bolo potrebné zamerať sa na tmavomodrú a červenú krivku a jej zodpovedajúcu os Y na pravej strane. Pri kategórii „Viac než 7 hodín“, sa obe krivky nachádzajú celkovo najnižšie – modrá na

hodnote približne 5% a červená na hodnote približne 7% - a preto možno konštatovať, že práve do tejto kategórie patrí najmenší podiel študentov.

C) Urči, ktoré z nasledujúcich tvrdení sú pravdivé.

Správna odpoveď

„Slovenskí študenti, ktorí trávajú v škole viac než 5, ale najviac 7 hodín na digitálnych technológiách, dosiahli približne o polovicu horšie skóre, ako bol priemer študentov z krajín OECD“

- a) ~~Pravda~~
- b) Nepravda**

„Priemerné skóre študentov OECD bolo vo všetkých časových kategóriách vyššie ako Slovenské priemerné skóre“

- a) ~~Pravda~~
- b) Nepravda**

„Žiaci, ktorí na digitálnych zariadeniach trávajú viac než 1 hodinu, no najviac 2 hodiny, tvorili približne pätinu všetkých žiakov“

- a) Pravda**
- b) ~~Nepravda~~

Vysvetlenie:

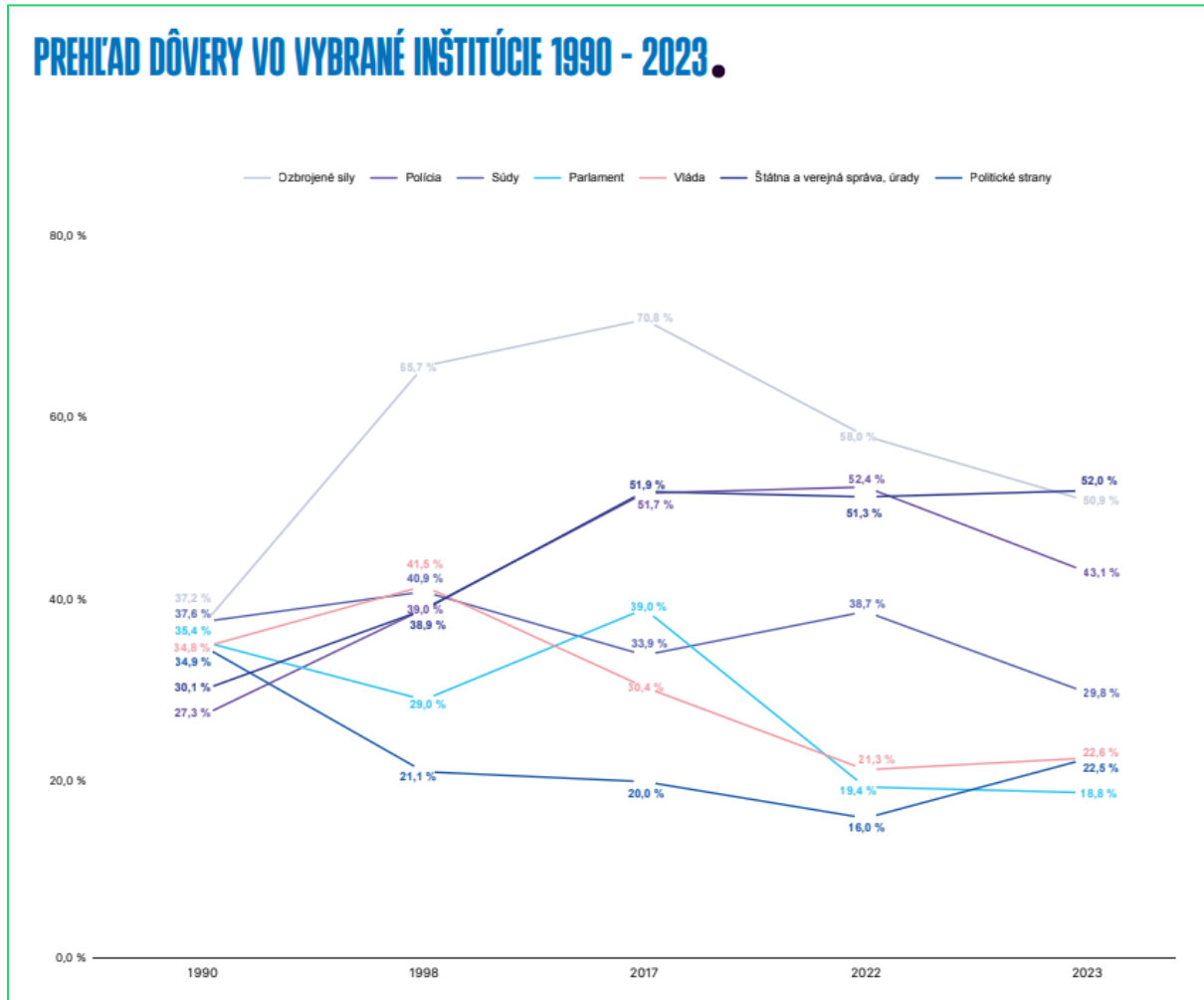
K tvrdeniu 1: Slovenskí študenti dosiahli skóre okolo 435 bodov zatiaľ čo priemer OECD bol okolo 465. Graficky sa rozdiel síce javí ako dvojnásobok, je to však z dôvodu, že skóre sa v teste na osi Y začína počítať až od hodnoty 400.

K tvrdeniu 2: V kategórii, kde študenti trávajú na digitálnych technológiách do 1 hodiny bolo priemerné skóre študentov na Slovensku o viac než 10 bodov vyššie.

K tvrdeniu 3: Pri hodnote “viac než 1 hodina no najviac 2 hodiny” sa modrá aj červená krivka nachádzajú na úrovni hodnoty 20% na osi Y na pravej strane grafu. Keďže 20% je jedna pätina zo 100%, môžeme konštatovať, že títo žiaci tvorili približne jednu pätinu zo všetkých žiakov, ktorí sa zúčastnili prieskumu.

Interpretácia grafu - DEKK

Nasledujúci graf zo štúdie DEKK inštitútu zobrazuje prehľad toho, ako sa vyvíjala dôvera ľudí v jednotlivé inštitúcie na Slovensku.

Zhodnot pravdivosť hodnotu nasledujúcich tvrdení, ktoré sa týkajú grafu:

Správne odpovede

- „Za posledné tri roky každoročne klesala dôvera v ozbrojené sily“
 - Pravda
 - Nepravda
 - Nedostatok informácií**
- „Dôvera vo vládu medzi rokmi 1998 a 2022 klesla o vyše polovicu“
 - Pravda
 - Nepravda**
 - Nedostatok informácií
- „Počas vlády Ivety Radičovej sa podarilo zdvihnúť dôveru v parlament“
 - Pravda
 - Nepravda
 - Nedostatok informácií**

Správne odpovede (pokračovanie)

4) „Od minulého roku je najviac dôveryhodnou inštitúciou spomedzi meraných štátna a verejná správa“

- a) **Pravda**
- b) ~~Nepravda~~
- c) ~~Nedostatok informácií~~

Vysvetlenie:

1) Nie je možné vysloviť takéto tvrdenie s istotou, keďže os X je nepravidelná. Posledné dva roky tam síce sú uvedené, ale predtým je tam len rok 2017. Napriek tomu, že medzi 2017–2022 dôvera v ozbrojené sily klesla, nie je isté, či klesla dôvera aj medzi rokmi 2021–2022.

2) Roky 1998 aj 2022 sa na osi x nachádzajú, takže pravdivosť daného výroku je možné overiť. Jednoduchou matematickou operáciou zistíme, že tvrdenie je nepravdivé ($41,5 / 2 = 20,75$; $21,3 > 20,75$). Takže dôvera neklesla o vyše polovicu, ale o niečo menej než polovicu.

3) Súťažiaci si museli zistiť, kedy bola vláda I. Radičovej (2010–2012). V tomto období avšak nie sú v grafe dostupné potrebné dáta. Napriek tomu, že dôvera v parlament medzi rokmi 1998–2017 celkovo stúpila, medziročne sa v tomto období mohla vyvíjať rôznymi spôsobmi.

4) Napriek miestami náročnej čitateľnosti grafu je toto tvrdenie pravdivé. Minulý rok tak štátna a verejná správa predbehla ozbrojené zložky v dôveryhodnosti.

Zdroj: [Dekk](#) (str. 15)

Korelácia a kauzalita

Prečítaj si nasledujúcu správu:

Minúta po minúte

A) Nájdi štúdiu, na ktorú sa autori správy odkazujú:

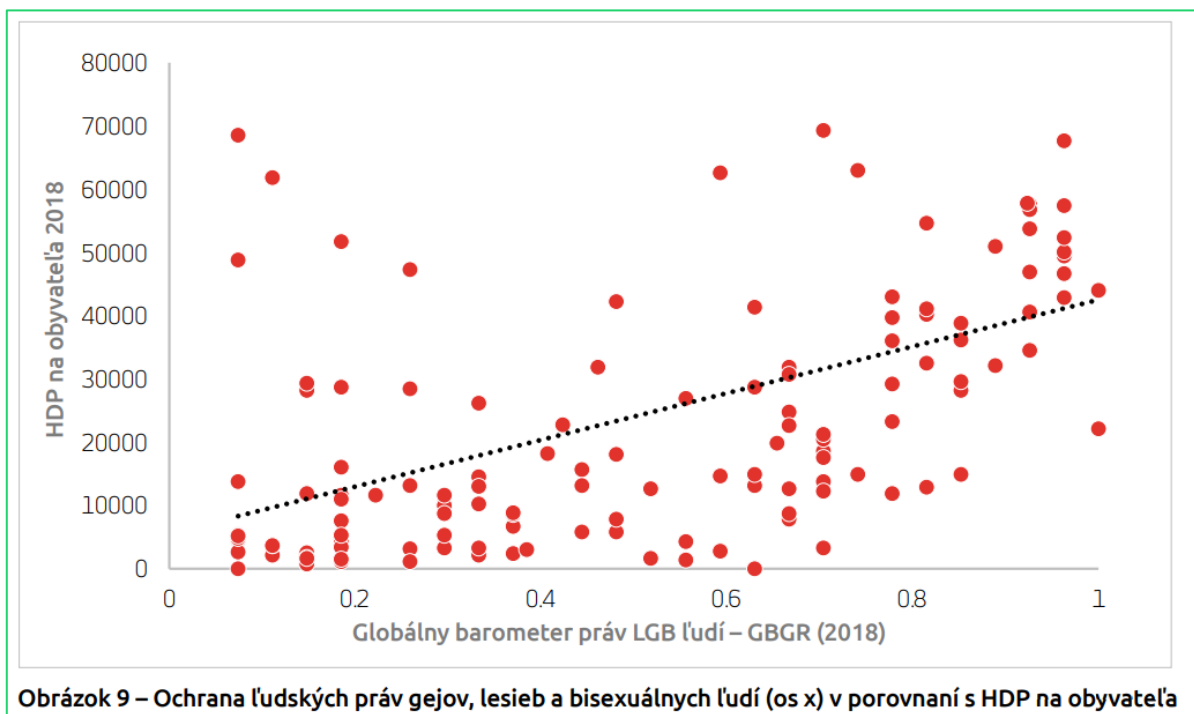
Správna odpoveď

https://static1.squarespace.com/static/5bba53a8ab1a62771504d1dd/t/653683facbf294723ae9f9d2/1698071549519/OfB_Slovakia+report_2023_SK_Final.pdf

Vysvetlenie:

Zdroj je uvedený v správe ako hyperlink, špecificky na začiatku štvrtého paragrafu.

V štúdiu sa nachádza nasledujúci graf:

Na osi X je zobrazený index, ktorý meria práva LGB ľudí (0 je najmenej, 1 je najviac). Na osi Y je vyobrazený hrubý domáci produkt (HDP) na obyvateľa - tento ukazovateľ meria ekonomickú prosperitu krajiny. Každá červená bodka reprezentuje jednu krajinu.

B) Čo vyplýva z dát vizualizovaných v tomto grafe?

Správna odpoveď

- a) – Keď sa zlepšia práva LGB ľudí, tak sa zvýši ekonomická prosperita
- b) – Keď sa zvýši ekonomická prosperita, tak nastane zlepšenie práv LGB ľudí
- c) Krajiny, ktoré sú ekonomicky viac prosperujúce majú väčšinou aj lepšie práva pre LGB ľudí**
- d) – Krajiny, ktoré majú lepšie práva pre LGB ľudí, majú väčšinou nižšiu ekonomickú prosperitu

Vysvetlenie:

Cieľom tejto úlohy bolo podotknúť na rozdiel medzi kauzalitou a koreláciou. Kauzálny vzťah je taký, kde jeden jav spôsobuje druhý. Korelácia zas poukazuje na to, že dva javy spolu súvisia, avšak nie nutne jeden zapríčiňuje druhý. Napríklad môže oba javy spôsobovať tretí, skrytý faktor.

Tento graf ukazuje, že existuje *pozitívna korelácia* medzi právami LGB a ekonomickou prosperitou – to znamená, že keď je jedno vyššie, je pravdepodobné, že aj druhé bude vyššie. Odpovede a) a b) sú nesprávne, lebo tvrdia, že ide o kauzálny vzťah. Odpoveď d) zas hovorí o negatívnej korelácii, čo je zlá interpretácia grafu. Správna je odpoveď b), ktorá popisuje práve túto pozitívnu koreláciu – bohatšie krajiny majú *väčšinou* lepšie LGB práva (nie je to pravidlo, nie je tam kauzálny vzťah).

C) Je nasledujúca interpretácia dát zo štúdie v mediálnej správe korektná?

„Zavedenie registrovaných partnerstiev by mohlo zvýšiť hrubý domáci produkt na hlavu o zhruba 3000 eur, odhadujú na základe skúseností z iných krajín jej autori.“

Správna odpoveď

- a) – Interpretácia dát v štúdiu je korektná a mediálna správa tento záver tiež korektne prebrala
- b) – Interpretácia dát v štúdiu je korektná, ale mediálna správa manipulatívne prekrúca závery štúdie
- c) Interpretácia dát v štúdiu je nekorektná a mediálna správa tento záver nekriticky prebrala**

Vysvetlenie:

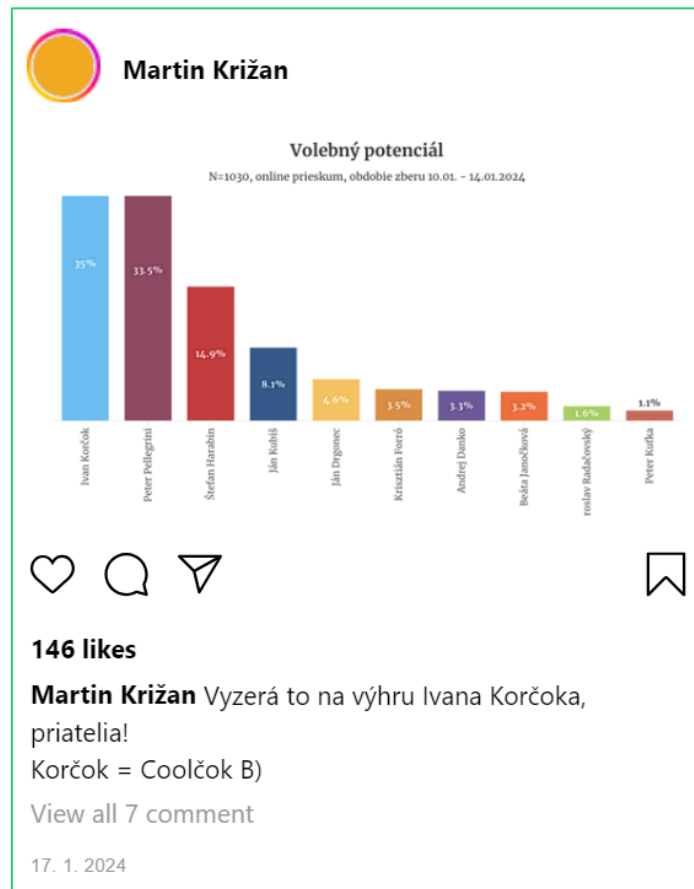
Samotná interpretácia v správe je nekorektná presne kvôli tomu, čo bolo vysvetlené v predošlej úlohe. Tvrdenie znie, ako keby medzi HDP na obyvateľa a LGB právami bol kauzálny vzťah – keď sa schvália registrované partnerstvá, HDP stúpne

o 3000 eur. V skutočnosti z dát vyplýva, že krajiny, ktoré majú lepšie práva pre sexuálne menšiny, majú v priemere vyššie HDP.

Avšak interpretácia tohto grafu je mierne tendenčná aj v samotnej štúdii, v ktorej sa píše, že "Len 10 %-né zvýšenie práv LGBTI+ osôb na Slovensku by viedlo k zvýšeniu HDP na obyvateľa o približne 3 000 eur". Opäť korelácia je tu zamieňaná za kauzalitu.

Interpretácia prieskumu

Prečítaj si nasledujúci status. Tvojou úlohou je dohľadať prieskum, na ktorý sa status odvoláva, a odpovedať na otázky.

A) Aká agentúra vyhotovila prieskum, z ktorého pochádza graf v statuse?

Správna odpoveď'

NMS Market Research Slovakia

Vysvetlenie:

Zadaním slov dostupných z grafu do Google (napríklad „volebný potenciál“, „N=1030“ alebo „10. 01. - 14. 01. 2024“) je možné zistiť, že v danom čase publikovala prieskum agentúra NMS Market Research Slovakia.

B) Koľko ľudí sa zúčastnilo prieskumu?

Správna odpoveď'

1030

Vysvetlenie:

Pod názvom prieskumu je možno vidieť „N=1030“. Toto naznačuje veľkosť skupiny, inak nazývanej aj vzorky, na ktorej bol prieskum vykonaný. Z toho jednoznačne vyplýva, že prieskumu sa zúčastnilo 1030 ľudí.

C) Zhodnot' dôveryhodnosť tohto prieskumu. Zameraj sa na veľkosť vzorky, dôveryhodnosť agentúry a transparentnosť metodológie prieskumu.

Správna odpoveď

Môžeme konštatovať, že prieskum je dôveryhodný. Veľkosť **vzorky** v tomto prieskume bola 1030. Keďže vo všeobecnosti sa vo veľkých prieskumoch tohto typu vzorka nad 1000 považuje za dostatočne reprezentatívnu, a viacero ďalších agentúra štandardne používa takúto vzorku, daný prieskum spĺňa toto kritérium. Je však dobré podotknúť, že niekedy postačuje aj menšia vzorka ako 1000, ak je veľkosť populácie nižšia. Zároveň prieskum uvádza, že dáta boli zbierané tak, aby bola vzorka vyvážená. Preto autori brali do úvahy niekoľko kategórií pri zbere dát: pohlavie, vek, kraj, veľkosť miesta trvalého bydliska, vzdelanie, pracovné zaradenie, národnosť, voľba vo voľbách do NR SR 2023, voľba v prezidentských voľbách v roku 2019.

Agentúra NMS Market Research je dôveryhodná agentúra s históriou kvalitných a transparentných výskumov. Agentúra je členom Slovenskej asociácie výskumných agentúr (SAVA) a členom ESOMAR.

Na svojom webe NMS Market Research zverejnil detaily **metodológie** volebného prieskumu vrátane zberu dát, počtu respondentov, časového úseku kedy boli dáta zbierané aj spôsobu zberu dát. Preto môžeme konštatovať, že metodológia prieskumu je transparentná.

Hodnotenie:

Odpoveď získa 3 body, ak splní všetky z nasledovných kritérií:

- zhodnotí, že veľkosť vzorky je dostatočná a túto odpoveď odôvodní
- ak uvádza, že agentúra je dôveryhodná a je členom jednej z vyššie uvedených organizácií (SAVA a/alebo ESOMER)
- ak uvádza, že metodológia prieskumu je transparentná – verejne publikovaná.

Odpoveď získala dva body, ak sa kvalitne vyjadrila aspoň k dvom z vyššie uvedených kritérií/oblastí. Dva body tiež mohli získať odpovede, ktoré sa vyjadrili ku všetkým trom oblastiam, ale odpovede boli príliš krátke alebo nedostatočne analytické.

Odpoveď získala 1 bod ak sa kvalitne vyjadrila len k jednému z troch vyššie uvedených kritérií. Alternatívne, 1 bod získali aj odpovede, ktoré síce pokryli viac oblastí, ale boli veľmi stručné, analyticky plytké alebo nekonzistentné.

0 bodov získali odpovede, ktoré neodpovedali priamo na otázku v zadaní alebo obsahovali vyslovene fakticky nesprávne informácie.

D) Urči, ktoré z nasledujúcich tvrdení sú pravdivé.

Správna odpoveď

„Z výsledkov prieskumu nie je možné jednoznačne určiť kandidáta s najväčším volebným potenciálom, keďže rozdiely sú v rámci štatistickej odchýlky“

- a) **Pravda**
- b) ~~Nepravda~~

„Volebné jadro je vždy menšie ako volebný potenciál“

- a) **Pravda**
- b) ~~Nepravda~~

„Do výsledkov volebného modelu sa počíta odpoveď každého voliča rovnakou váhou“

- a) ~~Pravda~~
- b) **Nepravda**

Vysvetlenie:

K tvrdeniu 1: V **prieskume** publikovanom agentúrou NMS Market Research v januári je pod grafom k volebnému potenciálu uvedené, že „štatistická odchýlka sa pri kandidátoch s väčšou podporou pohybuje +/- 3,5 p.b.“ Z grafu vyplýva, že Ivan Korčok mal v čase merania volebný potenciál 35% a Peter Pellegrini mal potenciál na zisk 33.5%. Keďže rozdiel medzi dvoma kandidátmi je iba 1,5 percentuálneho bodu, nemožno povedať, ktorý z nich mal v skutočnosti vyšší volebný potenciál.

K tvrdeniu 2: Volebné jadro je skupina voličov, ktorá vždy volí daného kandidáta, resp. kandidát je ich jasnou prvou voľbou. Na druhej strane volebný potenciál hovorí o skupine voličov, ktorú môže daný kandidát potenciálne získať, resp. ktorí zvažujú jeho voľbu. Preto je jadro vždy menšie než volebný potenciál.

K tvrdeniu 3: Analýza prieskumu uvádza aj detaily metodológie volebného modelu. Medzi nimi aj to, že váha hlasov sa zohľadňuje na základe pravdepodobnosti účasti vo voľbách a presvedčenia voliť daného kandidáta:

„Volebný model zohľadňuje pravdepodobnosť účasti vo voľbách a mieru presvedčenia voliť daného kandidáta – znamená to, že hlas voličov, ktorí sú rozhodnutí ísť voliť, je silnejší, ako hlas tých, ktorí ešte nevedia, či pôjdu voliť a zároveň hlas voličov, ktorí sú rozhodnutí pre voľbu konkrétneho kandidáta, vstupuje do výsledku kandidáta s vyššou váhou, ako hlas voličov, ktorí daných kandidátov zatiaľ len zvažujú“

E) Kto by sa podľa tohto prieskumu stal budúcim prezidentom SR?

Správna odpoveď

- a) ~~Ivan Korčok~~
- b) **Peter Pellegrini**
- c) ~~Štefan Harabin~~
- d) ~~Ján Kubiš~~

Vysvetlenie:

Na úspešné zodpovedanie tejto otázky nestačilo pozrieť sa na graf, ktorý bol v zadaní, a to z dvoch dôvodov. Za prvé, graf v statuse hovoril o volebnom potenciáli a nie predpokladaných výsledkoch. Za druhé, prezidentské voľby majú dve kolá, takže bolo potrebné dohľadať daný prieskum na internete a nájsť modelové výsledky druhého kola. Z nich vyplýva, že víťazom by bol Peter Pellegrini. Dnes už vieme, že táto predikcia bola pravdivá.

F) Aké veľké je podľa daného prieskumu volebné jadro kandidáta s tretím najvyšším ziskom?

Správna odpoveď

5,6%

Vysvetlenie:

Podľa prieskumu má tretí najväčší zisk Štefan Harabin. Analýza prieskumu uvádza, že jeho volebné jadro je 5,6%.

G) V ktorých dvoch krajoch je podľa prieskumu najvyššia podpora pre I. Korčoka?

Správna odpoveď

- a) ~~Banskobystrický~~
- b) Bratislavský**
- e) ~~Košický~~
- d) ~~Nitriansky~~
- e) ~~Prešovský~~
- f) ~~Trenčiansky~~
- g) ~~Trnavský~~
- h) Žilinský**

Vysvetlenie:

Analýza prieskumu uvádza: “Ivan Korčok dokáže oproti svojmu hlavnému konkurentovi oslovovať najmä mladších voličov, občanov s vysokoškolským vzdelaním a obyvateľov väčších miest, najmä v Bratislavskom a Žilinskom kraji. V týchto kategóriách sa podpora Korčoka pohybuje v rozmedzí 40 až 50%.”

Zdroj:

[NMS prieskum](#)

Argumentačné chyby v texte

Prečítajte si nasledovný úryvok z prejavu Donalda Trumpa:

"Sme najlepšia krajina na Zemi a smerujeme a smerovali sme správnym smerom (1). Viete, múr je postavený(2). Pri múre dosahujeme rekordné čísla(3). Oni chcú teraz múr zbúrať(4). Poďme nechať všetkých vstúpiť (do našej krajiny)(5). Pri práci na múre sme odvedli sme skvelú prácu(6). Pamätajte, hovorili, že ten múr nie je možné postaviť (7). Je to jeden z najväčších infraštruktúrnych projektov, aké sme kedy v tejto krajine uskutočnili, a to že sme sa zbavili funkcie *chyt' a pusť* má obrovský dopad(8). Zbavili sme sa všetkých týchto vecí, s ktorými sme museli žiť(9). Ale teraz, karavány, myslím, že Biden vstupuje, karavány sa znova tvoria(11). Chcú znovu prísť a okradnúť našu krajinu (12). To nemôžeme dopustiť (13). Ako dokazuje tento obrovský dav, pravda a spravodlivosť je na našej strane. (14) V našich srdciach máme hlbokú a trvalú lásku k Amerike (15). Milujeme našu krajinu (16). Sme neskutočne hrdí na túto úžasnú krajinu a máme ju hlboko v našich dušiach (17). Spoločne sme odhodlaní brániť a zachovať vládu ľudu, ľuďmi a pre ľudí (18). Naše najjasnejšie dni sú pred nami (19). Naše najväčšie úspechy nás ešte len čakajú (20). Myslím si, že jedným z našich veľkých úspechov bude bezpečnosť volieb (21). Pretože kým som neprišiel ja, nikto netušil, aké sú naše voľby skorumpované (22). A opäť, väčšina ľudí by tam stála o deviatej večer a povedala, "chcem sa poďakovať", a ďalej by pokračovali do iného života (23). Ale ja som povedal, že tu niečo nesedí, niečo je naozaj zle, niečo sa mohlo stať (24). A bojujeme (25). Bojujeme ako o život (26). A ak nebudete bojovať ako o život, nebudete už mať krajinu (27)."

A) Ktorá z nasledujúcich logických argumentačných chýb sa vo vyššie uvedenom texte NEnachádza?

Správna odpoveď

- a)–Post hoc ergo propter hoc
- b) Údený sled'**
- c)–Falošná dilema
- d)–Apel na emócie

Vysvetlenie:

Údený sled', z anglického „red herring“, pomenováva typ neférovej argumentácie, kedy sa diskutér snaží odvieť pozornosť od pôvodnej témy. Využíva sa to hlavne v situáciách, kedy sa daný diskutujúci necíti dostatočne silný v téme, tak ju chce zmeniť na niečo, v čom si je istejší. Tento typ faulu sa však v úryvku nikde nenachádza. Zároveň však môžeme pozorovať tri ďalšie chyby.

Argumentačný faul post hoc ergo propter hoc sa nachádza vo verte 22, kde Trump hovorí: "Pretože kým som neprišiel ja, nikto netušil, aké sú naše voľby skorumpované." Táto veta tvrdí, že Trumpova prítomnosť spôsobila zmenu v situácii s korupciou volieb, len preto, že táto zmena nasledovala po jeho príchode, napriek tomu že kauzalita nie je vysvetlená a ani jasná.

Falošná dilema sa objavuje v poslednej vete: "A ak nebudete bojovať ako o život, nebudete už mať krajinu." Tento výrok vytvára dojem, že jedinou možnosťou je bojovať "ako o život", inak príde o krajinu, čím sa redukuje komplexnosť situácie a ignoruje sa možnosť riešenia inými spôsobmi.

Apel na emócie sa nachádza vo viacerých pasážach, ako napríklad vo vete 12: "Chcú znovu prísť a okradnúť našu krajinu. To nemôžeme dopustiť." Tu sa Trump snaží vyvolať strach a pocity neistoty, aby posilnil svoju argumentáciu.

B) Ktorá veta z textu je príkladom argumentačnej chyby „klzký svah“?

Správna odpoveď

- a) ~~Veta 1~~
- b) ~~Veta 8~~
- c) ~~Veta 9~~
- d) **Veta 12**

Vysvetlenie:

„Klzký svah“ alebo „šikmou plochou“ môžeme označiť argumentačný faul, keď rečník alebo rečníčka tvrdí, že jeden jav bude viesť k reťazcu ďalších nepravdepodobných udalostí, zvyčajne ukončeným vážnym negatívnym dôsledkom. V relatívne nepodstatnom jave tak osoba naznačuje začiatok negatívneho trendu a tým obhajuje jeho odmietnutie. Prepojenie medzi jednotlivými udalosťami v tomto reťazci pritom nie je presvedčivo vysvetlené. Opísaná situácia nastáva vo vete 12. Trump tvorí spojenie medzi nástupom Bidena, príchodom migrantov a okradnutím ich krajiny. To, ako k tejto situácii dôjde, však nie je vysvetlené.

C) Napíšte názov argumentačnej chyby, ktorá sa nachádza v poslednej vete textu.

Správna odpoveď

Falošná dilema

Vysvetlenie:

Posledná veta uvádza: „A ak nebudete bojovať ako o život, nebudete už mať krajinu.“ Táto veta signalizuje, že existujú len dve extrémne možnosti. Ignoruje tak komplexnosť situácie či alternatívne riešenia, aj napriek tomu, že v skutočnosti existujú.

Vedecké pojmy

Teória

A1) Spoj pojmy s definíciou (úloha len pre 1. kategóriu):

Správna odpoveď

Hypotéza - Je druh domnienky, predpokladu alebo systému tvrdení, o ktorých v čase ich formulovania nemožno rozhodnúť, či sú pravdivé alebo nepravdivé.

Teória - Ide o vedecky akceptovateľný všeobecný princíp podporený širokým zdrojom dôkazov pre vysvetlenie pozorovaných faktov a je základom pre predpovede budúcich javov na základe určitých zákonov.

Fakt - Je pozorovanie sveta okolo nás, niečo objektívne dané. Nejde o nikoho názor, ale o skutočnú udalosť.

A2) Dopln slová do textu (úloha len pre 2. kategóriu):

Správne odpovede

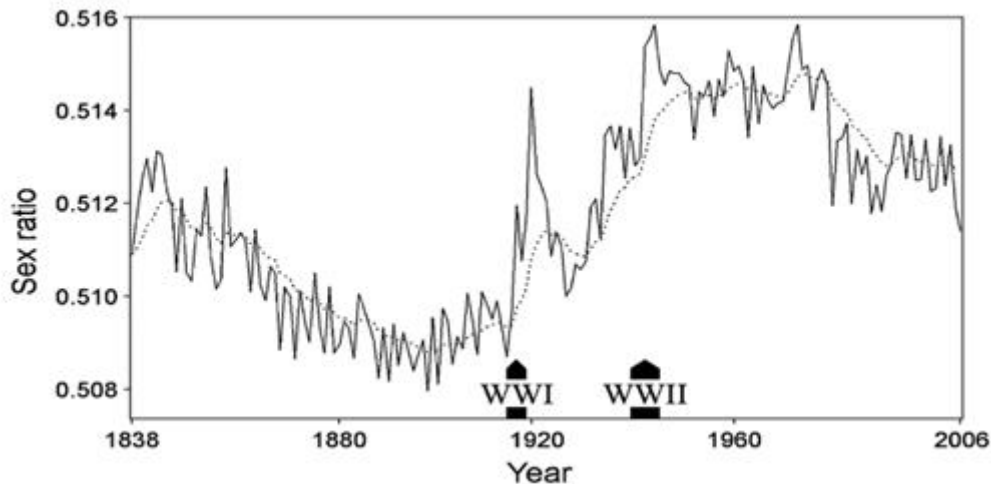
Hypotéza (fakt/teória) je predpoklad alebo domnienka ktorá vyjadruje určitý názor na vec alebo realitu. V čase jej formulovania nevieme potvrdiť jej pravdivostnú hodnotu. Čo ale vieme je, že vychádza z objektívnych pozorovaní, teda z **faktov** (hypotéz/teórií). **Hypotéza** (fakt/teória) sa následne skúma, testuje a preveruje. Cieľom väčšiny **hypotéz** (teórií/faktov), minimálne tých vedeckých, je stať sa **teóriou** (faktom/hypotézou). **Hypotéza** (fakt/teória) teda stojí na začiatku vedeckého skúmania a **teória** (hypotéza/fakt) na jeho konci.

Prax

Prečítaj si nasledujúci abstrakt (stručné zhrnutie štúdie) a prezri si k nemu priložený graf. Následne odpovedz na otázky.

V priebehu posledných dekád bol svet svedkom niekoľkých vojen. Vedci odpozorovali existenciu jedného fenoménu, o ktorom sú si istí, že sa deje, no nevedia s istotou vysvetliť, prečo sa deje. Tento jav je známy ako „efekt vracajúceho sa vojaka“. „Efekt vracajúceho sa vojaka“ je fenomén, pri ktorom sa zvyšuje počet chlapcov narodených počas veľkých vojen aj v tesnej nadväznosti po nich.

Tento efekt je jedným z mnohých faktorov ovplyvňujúcich pomer pohlaví u detí narodených v poslednom storočí. Podľa Psychology Today bol tento jav prvýkrát zaznamenaný ešte v roku 1954 v súvislosti s bielymi deťmi narodenými počas druhej svetovej vojny v Spojených štátoch. Tento jav dokazuje, že vojny sú veľmi zlé pre ľudstvo, keďže narúšajú prirodzený balans medzi počtom narodených chlapcov a dievčat. (pokračovanie na ďalšej strane)

(Graf ukazuje, že dochádza k celkovému zvýšeniu pôrodnosti chlapcov počas a po prvej svetovej vojne a druhej svetovej vojne. Zdroj dát použitých v grafe: Corry Gellatly (2009).)

Vedci sa domnievajú, že tento jav má niečo spoločné s génmi a výškou. Dáta ukazujú, že vojaci, ktorí prežili a vrátili sa z vojny domov, aby sa stretli so svojimi manželkami, boli vyšší ako tí, ktorí zomreli. Fyzické charakteristiky zaznamenané počas rokov vojny robili ostrý rozdiel, pretože vojaci, ktorí prežili, boli v priemere takmer o cca 2,5 cm vyšší ako padlí vojaci.

Vedci tvrdia, že aj týchto pár centimetrov urobilo veľký rozdiel. Pravdepodobnosť, že sa vyšším rodičom narodí syn, je vyššia ako u nižších rodičov. Dáta sa zhodujú, že rozdiel 2,5 cm vo výške zvyšuje pravdepodobnosť, že daný človek bude mať syna o približne päť percent – a keďže jedna tretina britských mužov bola mobilizovaná počas 1. svetovej vojny – tento rozdiel 2,5cm spôsobil, že pravdepodobnosť týchto piatich percent je extrémne vysoká.

B) Nájdi link na vedeckú štúdiu, z ktorej pochádza graf:

Správne odpovede

<https://link.springer.com/article/10.1007/s11692-008-9046-3>

https://www.researchgate.net/publication/225735971_Trends_in_Population_Sex_Ratios_May_be_Explained_by_Changes_in_the_Frequencies_of_Polymorphic_Alleles_of_a_Sex_Ratio_Gene

Vysvetlenie:

Vedecké štúdie je možné dohľadať na základe mena autora a roku publikácie. V tomto prípade stačilo dať slová "Corry Gellatly (2009)" buď do prehliadača Google alebo do tzv. „[Google Scholar](#)“, čo je vyhľadávač určený špeciálne na odbornú literatúru.

Druhým, no zdĺhavejším a nie až tak presným spôsobom, akým sa dalo dopracovať k odkazu na štúdiu je použiť Google Search Images – tu stačilo nahráť obrázok grafu použitého v úlohe a vyhľadávanie vás dostalo k odkazom, v ktorých bola tento graf použitý. Avšak pri tomto type hľadania si treba dávať pozor, či ste naozaj našli pôvodnú štúdiu z roku 2009, alebo len článok, ktorý tento graf prebral.

C) Z druhého odseku sme sa dočítali, že počas skúmaných vojen, čiže prvej a druhej svetovej vojny, bola pôrodnosť chlapcov vyššia ako pôrodnosť dievčat. Ide o:

Správna odpoveď

- a) – Hypotézu
- b) – Teóriu
- c) Fakt**

Vysvetlenie:

V tomto prípade ide o fakt, keďže pôrodnosť v danom období je objektívne vyjadriteľné číslo, ku ktorému sme sa dopracovali skrz pozorovanie sveta okolo nás. Inými slovami, ide o skutočný jav, nie o domnienku autora.

D) Z tretieho a štvrtého odseku sme sa dočítali, že niektorí vedci sa domnievajú, že „efekt vracajúceho sa vojaka“ súvisí s genetikou a výškou. Ide o:

Správna odpoveď

- a) Hypotézu**
- b) – Teóriu
- e) – Fakt

Vysvetlenie:

Už len formulácia tejto otázky mala napovedať, že ide o hypotézu, keďže si vedci týmto prepojením nie sú istí, a teda nemôže ísť o vedecky akceptovateľný všeobecný princíp alebo o objektívne daný fakt. V tomto prípade ide len o predpoklad, o ktorom zatiaľ nevieme rozhodnúť či je úplne pravdivý alebo nie – na to, aby sme sa vedeli dopracovať k takémuto záveru, je potrebné viac výskumu.

E) Skopíruj z textu vetu, ktorá obsahuje názor autora:

Správna odpoveď

„Tento jav dokazuje, že vojny sú veľmi zlé pre ľudstvo, keďže narúšajú prirodzený balans medzi počtom narodených chlapcov a dievčat.“

Vysvetlenie:

V tejto vete autor článku prestal objektívne popisovať tému, ktorej sa článok týka, t. j. efekt vracajúceho sa vojaka, ale vložil do nej vlastný hodnotiaci názor, že „vojny sú veľmi zlé pre ľudstvo“. Schopnosť rozlišovať názory od faktov je dôležitou časťou kritického myslenia.

Argumentácia s influencerom

Pozri si nasledujúce video s kontroverzným influencerom Andrewom Tateom

A) Čo platí o videu?

Správna odpoveď

- a) Video je reálne a preklad sedí
- b) Video je síce reálne, ale preklad vôbec neseď
- c) Je to deepfake

Vysvetlenie:

Video je zstrih jedného z rozhovorov Andrewa Tatea. Je dostupné napríklad na platforme [Youtube](#). Súťažiacim stačilo zadať do vyhľadávacieho poľa niekoľko kľúčových fráz, ako napr. „Andrew Tate“ a „life for a man is harder than life for a woman“.

B) Predstav si, že diskutuješ s Andrewom Tateom a vyslovíš takéto tvrdenie. Vytvor argument, ktorý na toto tvrdenie reaguje.

(Argument by mal obsahovať tvrdenie, vysvetlenie a dôkaz. Rozsah max. 150 slov)

Hodnotenie:

V tejto otázke neexistovala modelová správna odpoveď, keďže súťažiaci mohli na tvrdenie zareagovať mnohými rôznymi spôsobmi. Cieľom bolo otestovať schopnosť súťažiacich naformulovať argument, ktorý reaguje na vyjadrenie A. Tatea, má jasnú štruktúru, kvalitné vysvetlenie a je podložený dôkazmi. Detailný popis kategórií bodovania nájdete nižšie:

Kategória	Body	Detailnejšie kritériá hodnotenia
Tvrdenie	0-1 b	Má argument jasne stanovené tvrdenie na začiatku?
Vysvetlenie	0-3 b	Má argument vysvetlenie, alebo zostáva na rovine tvrdenia? Nadväzuje vysvetlenie na tvrdenie? Existuje jasný link medzi tvrdením a vysvetlením? Ako rozsiahle je toto vysvetlenie? Sú všetky kroky v príčinnno-výsledkovom reťazci dostatočne vysvetlené? Nachádzajú sa v argumente logické skoky a diery vo vysvetlení? Nachádzajú sa v argumente kontradikcie (protirečenia)? Nachádzajú sa v argumente logické chyby?
Dôkaz	0-2 b	Nachádza sa v argumente dôkaz? Podporuje tento dôkaz vysvetlenie? Existuje link medzi vysvetlením a dôkazom? Je dôkaz dostatočne vysvetlený a pochopiteľný? Je uvedený zdroj dôkazu? Je tento zdroj dôveryhodný?
Stratégia	0-3b	Súvisí tento argument s témou? Dokázal priamo reagovať na tvrdenie A. Tatea? Je to jeden z kľúčových argumentov alebo ide skôr o marginálny bod?
Stýl	0-1b	(Gramatické chyby a preklepy nehodnotíme, pokiaľ je text čitateľný.) Je po prvom prečítaní jasné, čo sa autor snažil povedať? Pomáha štýl a výber slov obsahu argumentu, alebo mu skôr škodí? Číta sa argument príjemne? Aký dojem zanechal argument po prečítaní?
Rozsah	0-1b	Držal sa argument rozsahu cca. 150 slov?

Obzvlášť kvalitné argumenty dokázali okrem všetkých vyššie uvedených kritérií aj kritizovať to, že tvrdenie A. Tatea je zovšeobecňujúce a neplatí na všetky ženy ani všetkých mužov. Takéto argumenty dokázali spochybniť, čo to znamená byť „dôležitý/-a“. Taktiež bolo pozitívne hodnotené, ak sa súťažiaci dokázali kriticky pozrieť na rôzne aspekty tejto problematiky, napríklad že existuje tzv. „**pretty privilege**“ (ľudia splňajúci stereotypné štandardy krásy sú zvýhodňovaní v niektorých aspektoch života).

Najčastejšie chyby:

Napriek tomu, že existovalo mnoho možností, ako vytvoriť silný argument, sú niektoré chyby, ktoré sa pravidelne opakovali v študentských odpovediach:

- **Ad hominem útoky** – keďže táto otázka vyvolala u veľa súťažiacich silné emócie, často sa v argumentoch ľudia schylovali k osobným útokom. Cieľom tohto cvičenia bolo logicky argumentovať voči danému tvrdeniu, nie nadávať na človeka, ktorý tvrdenie vyslovil.
- **Nekritické zopakovanie tvrdenia A. Tatea** – Úlohou bolo vytvoriť argument, ktorý *reaguje* na vyššie uvedené tvrdenie. Niektoré odpovede však obsahovali iba zopakovanie toho istého, čo povedal A. Tate. Dôležitou súčasťou kritického myslenia je schopnosť hľadať chyby aj v argumentoch, s ktorými môže daný človek osobne súhlasiť. Tak isto ako v školskom kole pri argumentácii o povinných uniformách, aj v tomto prípade bolo potrebné nadniest sa nad svoj osobný svetonázor.
- **Menovanie rôznych foriem rodovej diskriminácie bez hlbšieho vysvetlenia** – niektoré odpovede len menovali rôzne formy diskriminácie, ktorým čelia ženy v dnešnej spoločnosti. Avšak v takých prípadoch sa z argumentu stala len hrstka tvrdení, bez hlbšieho vysvetlenia alebo dôkazu. Lepšie je zamerať sa na jeden aspekt debaty o rodovej rovnosti a ten rozvinúť do hĺbky.

Argumentácia so súdnym rozhodnutím

Prečítaj si nasledujúcu pasáž z nálezu Ústavného súdu (ÚS 456/2021, odsek 40) zo známej kauzy Očistec a odpovedz na otázky:

„Ďalej je potrebné pripomenúť, že v čl. 47 charty základných práv EÚ je upravené právo na účinný prostriedok nápravy, ktoré zodpovedá právu na účinný opravný prostriedok upravenému v čl. 13 dohovoru. Podľa čl. 52 ods. 3 charty v prípade, ak charta obsahuje práva zodpovedajúce právam zaručeným dohovorom, zmysel a rozsah týchto práv je rovnaký ako zmysel a rozsah práv ustanovených v dohovore, pričom však právo Únie môže priznávať širší rozsah ochrany týchto práv. Vzťah čl. 47 charty a čl. 13 dohovoru je práve príkladom situácie, keď právo Únie priznáva širší rozsah práva na účinný opravný prostriedok, keďže čl. 47 charty výslovne požaduje účinný prostriedok nápravy pred súdom. Z konštatovania, že v prípade sťažovateľa nedošlo k porušeniu čl. 13 dohovoru, nemožno teda vyvodiť záver, že nemohlo dôjsť ani k porušeniu čl. 47 charty.“

A) Ktorý záver (Z) vyplýva z vyššie uvedených premís (P1, P2 a P3)?

P1: Ak charta základných práv EÚ obsahuje práva zodpovedajúce právam zaručeným dohovorom a právo Únie nepriznáva širší rozsah ochrany týchto práv, tak zmysel a rozsah týchto práv je rovnaký ako zmysel a rozsah práv ustanovených v dohovore.

P2: Článok 47 charty obsahuje právo, ktoré zodpovedá právu upravenému v článku 13 dohovoru.

P3: Vzťah čl. 47 charty a čl. 13 dohovoru je práve príkladom situácie, keď právo Únie priznáva širší rozsah práva.

Z: _____

Správna odpoveď

- a) Zmysel a rozsah práva v článku 47 charty a práva v článku 13 dohovoru je rovnaký.
- b) Zmysel a rozsah práva v článku 47 charty a práva v článku 13 dohovoru nie je rovnaký.
- c) Ani jedna z možností nie je správna

Vysvetlenie:

Z daných premís nie je možné vyvodiť žiaden záver. Premisy argumentu naznačujú argumentačnú štruktúru *modus ponens*, ktorá by v tomto prípade bola nasledovná:

P1: Ak A a B, tak C

P2: A

P3: B

Z: C

Avšak, je dôležité spomenúť, že premisa 3 nekorešponduje s podmienkovou časťou prvej premisy (právo Únie v tomto prípade priznáva širší rozsah práva, kým P1 hovorí, že „nepriznáva“). Premisy teda majú nasledovnú štruktúru:

- P1: Ak A a B, tak C
- P2: A
- P3: Nie B
- Z: Nie je možný. Ani „C“, ani „nie C“

Z takejto argumentačnej štruktúry nemôžeme vyvodiť žiaden záver. Nie je správna ani odpoveď a) (rozsah týchto práv je rovnaký), ale ani b) (rozsah týchto práv nie je rovnaký).

Môžeme si to ukázať na jednoduchom príklade. Ak prší a svieti slnko, bude dúha. Neprší, ale svieti slnko. Z týchto premís nevyplýva ani, že 1) bude dúha, ale ani, že 2) nebude dúha. Situáciu, že svieti slnko nebude dúha si vieme ľahko predstaviť. Na druhú stranu si vieme predstaviť aj opak (svieti slnko, neprší, ale bude dúha), napríklad keď sa nachádzame v blízkosti vodopádu a svieti slnko.

B) Podľa úryvku, ktorý máš k dispozícii, je premisa číslo 2 (P2):

Správna odpoveď

- a) ~~Implicitná~~
- b) Explicitná**

Vysvetlenie:

Explicitná premisa je priamou súčasťou argumentu, či už vyjadrená slovne, alebo v texte - v tomto prípade hneď v prvej vete úryvku. Implicitná premisa je taká, ktorá je potrebná pre validitu/platnosť argumentu, ale nie je priamo vyjadrená slovne či v texte, avšak všetci účastníci diskusie vedia, že s ňou autor argumentu v jeho argumente počíta, napríklad:

- P1: Ivan Gašparovič bol už dvakrát zvolený za prezidenta.
- Z: Ivan Gašparovič už nemôže kandidovať za prezidenta.

Implicitné premisy v tomto prípade sú: 1) Človek, ktorý bol už dvakrát zvolený za prezidenta nemôže kandidovať. 2) Ivan Gašparovič je človek.

C) Aký dôkaz ponúka Ústavný súd na podopretie tretej premisy (P3)? Dopln' dve slová do nasledujúcej vety:

Článok 47 charty zabezpečuje ochranu _____ .

Správna odpoveď

pred súdom

Vysvetlenie:

Odpoveď sa nachádza v druhej časti predposlednej vety. Článok 13 Európskeho dohovoru pre ľudské práva garantuje právo na „účinný opravný prostriedok pred vnútroštátnym orgánom“, kým článok 47.1 garantuje právo na „na účinný prostriedok nápravy *pred súdom*“.

Vzhľadom na vysoký dôraz na nezávislosť súdnej moci je ochrana súdu považovaná za vyšší štandard ako ochrana pred hocíjakých, napríklad administratívnym, vnútroštátnym orgánom. V tomto zmysle chráni Charta poškodených viac, ako EDLP.

D) Pre aký parameter argumentu je dokazovanie jednotlivých premís dôležité?

Správna odpoveď

- a) Platnosť (validita)
- b) Správnosť**
- c) Ani jedna možnosť nie je správna

Vysvetlenie:

Platnosť argumentu je parameter argumentu, ktorého záver logicky a nevyhnutne vyplýva z jeho premís. Ak je argument platný a premisy argumentu sú správne, správny bude aj jeho záver. Platnosť ešte neskúma, či sú dané premisy správne, skúma len logický vzťah medzi premisami a záverom. Správnosť skúma to, či sú premisy fakticky pravdivé. Na to, aby sme posúdili faktickú správnosť tvrdenia, potrebujeme dôkazy. Správna odpoveď je teda B.

E) Ktoré tvrdenie vyplýva z úryvku?

Správna odpoveď

- a) Ak je porušený článok 47 charty, tak nevyhnutne je porušený aj článok 13 dohovoru.
- b) Ak nebol porušený článok 13 dohovoru, tak nemohol byť porušený ani článok 47 charty.
- c) Dodržanie článku 13 dohovoru neznamená nevyhnutne aj dodržanie článku 47 charty.**

Vysvetlenie:

Táto úloha sa zaoberá správnym pochopením poslednej vety úryvku: *“Z konštatovania, že v prípade sťažovateľa nedošlo k porušeniu čl. 13 dohovoru, nemožno teda vyvodit' záver, že nemohlo dôjsť ani k porušeniu čl. 47 charty.”* Správna odpoveď je C, ktorá len jednoducho nahrádza slová “nemohlo dôjsť k porušeniu” za “dodržanie”, čo nemení význam tvrdenia.

Otázky, pripomienky, sťažnosti

V Slovenskej debatnej asociácii chceme, aby bola Olympiáda kritického myslenia spravodlivá a transparentná súťaž. Preto sme poskytli detailný a exaktný popis procesu bodovania všetkým účastníkom a účastníčkam. V prípade, že s niečím nesúhlasíte, máte sťažnosť alebo sa len chcete na niečo opýtať, neváhajte nás kontaktovať: okm@sda.sk